Wat te doen als basisschool bij seksueel misbruik?

... en 22 andere vragen
voor leerkrachten & directies

Compleet met signalenlijst

GGD Amsterdam

Steunpunt Seksueel Geweld

Inhoud

vraag		pagina
1	Hoe **weet** ik of een kind misbruikt wordt?	4
2	Is grensoverschrijdend gedrag **hetzelfde** als seksueel misbruik?	5
3	Hoe **vaak** komt het voor?	6
4	Is seksueel misbruik **strafbaar**?	7
5	**Hoe weet ik** of een spelletje tussen kinderen over de grens gaat?	8
6	**Wat doe ik** als een spelletje over de grens gaat?	9
7	**Seksspelletjes** zijn toch **normaal** bij kinderen?	10
8	Welke **signalen** kunnen wijzen op seksueel misbruik?	11
9	**Buikpijn** kan toch ook een andere oorzaak hebben?	12
10	Waarom **praten kinderen niet** over misbruik?	13
11	Wat doe ik als het tussen kinderen **echt te ver** gaat?	14
12	Wat kan ik doen als een kind **thuis misbruikt** wordt?	15
13	Wat moet ik doen als een kind **door een medewerker** wordt misbruikt?	19
14	Wat kunnen we **als school doen** bij misbruik door een leerling?	22
15	Waarom moet je als school altijd **snel ingrijpen**?	24
16	Kunnen we als school **zelf een onderzoek** instellen?	25
17	Mogen ouders hun kinderen **ondervragen**?	26
18	Moet een verdachte medewerker **naar huis** worden gestuurd?	27
19	De school moet zijn **personeel** toch ook **beschermen**?	28
20	Waar kan de aangeklaagde medewerker zijn **verhaal** kwijt?	29
21	Hoe voorkomen we grote **onrust** bij ouders?	32
22	Wat kunnen we als school doen om misbruik te **voorkomen**?	33
B1	Mogelijke **signalen** voor seksueel misbruik van kinderen	36
B2	Het **Vlaggensysteem**	38
B3	**Adressen** & **websites**	40

Brochure voor leerkrachten & directies

Deze brochure is voor alle scholen die willen weten wat ze moeten doen bij een vermoeden van seksueel misbruik. Daarbij gaat het zowel om grensoverschrijdend seksueel gedrag tussen kinderen als om seksueel misbruik door een leerkracht of andere volwassene. Veel gestelde vragen worden beantwoord, zoals: Hoe weet je of een kind misbruikt wordt? En: Wat moet je als school wel en juist niet doen?

In het kort

- Als school ben je primair verantwoordelijk voor de veiligheid van kinderen op school. Zodra er een vermoeden is van misbruik, is het belangrijk om in actie te komen.
- Elke school is verplicht om te werken met de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling.
- Als school hoef je niet zelf te bepalen of er sprake is van misbruik, een school hoeft ook geen hulpverlening te bieden. Dat gebeurt door hulpverlenende instanties als het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) en Bureau Zedenpolitie.

Boekje voor leerlingen

'Dat nare gevoel' is een boekje over seksueel misbruik en wat je ertegen kunt doen. Het boekje is bedoeld voor meisjes en jongens in de bovenbouw van de basisschool en op de middelbare school, maar ook voor volwassenen.
Auteur: Martine F. Delfos.

1

Hoe **weet** ik of een kind misbruikt wordt?

De ervaring leert dat seksueel misbruik bijna nooit zichtbaar is. Kinderen die misbruikt worden, zullen daar niet gemakkelijk over spreken uit schaamte en loyaliteit. Wees alert op de signalen, durf te overwegen dat een kind te maken heeft met grensoverschrijding. Het signaleren van grensoverschrijdingen is niet een kwestie van de 'juiste' techniek onder de knie krijgen of het doorlopen van een lijstje met signalen. Het gevoelig worden voor mogelijke signalen en het bespreekbaar kunnen maken, begint met een aandachtige, open houding.

Steunpunt Seksueel Geweld

De ervaring leert dat seksueel misbruik bijna nooit zichtbaar is. Kinderen die misbruikt worden, zullen daar niet gemakkelijk over spreken uit schaamte en loyaliteit.

Is grensoverschrijdend gedrag **hetzelfde** als seksueel misbruik ?

2

Nee, bij seksueel misbruik gaat het om seksuele handelingen binnen een afhankelijkheidsrelatie. Bijvoorbeeld als één van de ouders een kind dwingt tot seks of als er sprake is van seksuele handelingen tussen een leerkracht en een kind. Bij seksueel grensoverschrijdend gedrag gaat het om seksueel getint gedrag dat een kind niet wil. Dit kan verbaal, fysiek of non-verbaal gedrag zijn. Een andere term voor seksueel grensoverschrijdend gedrag is seksuele intimidatie.

3

Hoe **vaak** komt het voor?

Landelijk onderzoek wijst uit dat één op de drie vrouwen ooit seksueel geweld heeft meegemaakt. Voor mannen geldt dit voor één op de twintig. Eén op de vijf vrouwen heeft hier al voor haar zestiende jaar mee te maken gehad. Voor mannen is dit één op de vijfentwintig. In de meeste gevallen gaat het om op een kwetsende manier aangeraakt of vastgepakt worden.

Slachtoffers seksueel geweld

- *1 op de 3 vrouwen;*
- *1 op de 5 vrouwen voor haar zestiende;*
- *1 op de 20 mannen.*

4

Is seksueel misbruik **strafbaar**?

Ja, aanranding en verkrachting zijn strafbaar. Deze delicten vallen onder het Wetboek van Strafrecht. Vanaf 1 januari 2010 is het ook strafbaar om kinderen opzettelijk seksuele handelingen te laten zien. Ook is het strafbaar om op internet opzettelijk minderjarigen te verleiden tot seksuele handelingen.

5 Hoe weet ik of een spelletje tussen kinderen over de grens gaat?

Een spelletje tussen kinderen gaat over de grens als het ene kind een ander kind dingen laat doen die het niet wil. Voor leerkrachten is dit soms lastig om te zien. Wees alert op seksuele spelletjes tussen kinderen met een leeftijdsverschil. In die situaties is er eerder sprake van dwang. Let ook op kinderen die seksuele kennis hebben en gedrag vertonen dat eigenlijk niet bij hun leeftijd past. Ook dat kan een signaal zijn van seksueel misbruik. Een handige methodiek is het Vlaggensysteem (zie bijlage 2).

let op

Bedenk dat de seksuele lading die volwassenen aan de spelletjes tussen kinderen geven, voor kinderen nog niet aanwezig is. Alleen als je merkt dat een kind iets heeft moeten doen dat hij of zij niet wilde, is er sprake van grensoverschrijding.

6 Wat doe ik als een spelletje over de grens gaat?

Ga met de kinderen praten als je ongewenst seksueel gedrag ziet. **Net als bij andere confrontaties (ruzies, pesterijen) kan je grenzen stellen aan het ongewenste seksuele gedrag en zeggen dat het niet mag. Vraag de kinderen naar hun gevoelens over het gebeurde en laat ze eventueel excuses aan elkaar aanbieden.** Maak vervolgens duidelijke afspraken met de kinderen hoe ze ervoor gaan zorgen dat het niet meer gebeurt, zodat de kinderen zich weer veilig voelen op school.

let op

Het is belangrijk te weten dat grensoverschrijdingen vaak niet op zichzelf staan, maar een achterliggende oorzaak hebben. Het blijkt dat bij kinderen die seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen er vrijwel altijd een reden is voor dit gedrag: ervaring met seksueel misbruik of opgevoed zijn met te strenge of juist te weinig grenzen. Dit vraagt om professionele begeleiding en soms hulpverlening.

7

Seksspelletjes zijn toch **normaal** bij kinderen?

Seksuele spelletjes horen inderdaad bij de normale ontwikkeling van kinderen. Peuters en kleuters spelen bijvoorbeeld 'doktertje'. Voor kinderen is dat een fantasiespel, net zoals 'vadertje en moedertje'. Met deze spelletjes onderzoeken kinderen elkaars lichaam en leren ze hun eigen lichaam kennen. Het zijn experimenten die horen bij het opgroeien. Ook imiteren kinderen wat ze bijvoorbeeld zien op TV.

meer weten?

Kijk voor een schematisch overzicht van de seksuele ontwikkeling van kinderen in de basisschoolleeftijd op www.ppsi.nl.

8

Welke **signalen** kunnen wijzen op seksueel misbruik?

De meest voorkomende signalen bij kinderen zijn: een hechtingsstoornis, slaapproblemen, bang zijn in het donker, onzindelijkheid, chronische buikklachten, specifieke angsten (piemels, slangen, bepaalde geuren, associaties met sperma), angst voor mannen en vooral voor een speciale man, apathie en zich terugtrekken in de eigen fantasiewereld soms met creatie van een imaginair vriendje, stemmetjes opzetten, zich niet willen uitkleden, driftbuien, vertraagde spraaktaalontwikkeling, afwijkend looppatroon, kramp, knietjes tegen elkaar, problemen met zitten, rijden, wippen, schuren, met hand tussen de benen, excessief masturberen, terugkerende urineweginfecties, vaginale infecties en/of anale afwijkingen en seksueel getint gedrag.

signalen herkennen?

Kijk in bijlage 1 voor een lijst van signalen van kinderen.

9 **Buikpijn** kan toch ook een andere oorzaak hebben?

Dat klopt. Veel van de signalen kunnen ook op iets anders wijzen. Ga ervan uit dat één signaal op zich niet betekent dat een kind misbruikt is, het gaat om meerdere signalen. Beschouw de lijst met signalen daarom als hulpmiddel. **Wees vooral alert en maak contact met het kind, bied vertrouwen en heb aandacht voor wat er aan de hand kan zijn.**

10 Waarom **praten kinderen niet** over misbruik?

Kinderen durven er vaak niet over te praten. Ze schamen zich en hebben het idee dat ze zelf schuldig of medeplichtig zijn. Vaak is de pleger een bekende, bijvoorbeeld de leerkracht of een van de ouders. Uit loyaliteit praten ze er niet over. Soms wordt een kind het zwijgen opgelegd door chantage of dreiging met geweld. En soms is een kind bang dat het niet geloofd wordt of een kind merkt dat pogingen om over het misbruik te praten, niet worden gehoord. Ook komt het voor dat slachtoffers niet weten bij wie ze terecht kunnen.

Wees vooral alert en maak contact met het kind, bied vertrouwen en heb aandacht voor wat er aan de hand kan zijn.

11 Wat doe ik als het tussen kinderen **echt te ver** gaat?

Bij ernstig grensoverschrijdend gedrag is het allereerst belangrijk dat je als leerkracht de schoolleiding informeert. Met elkaar kunnen jullie kijken of er verdere stappen gezet moeten worden. Daarnaast is het belangrijk om de betrokken ouders over de situatie te informeren. Doe dit op tijd zodat het verhaal van de school eerder thuis is dan de kinderen. Door het informeren van ouders wil je ze niet alarmeren, wel betrekken. Ouders zijn primair verantwoordelijk voor het welzijn van hun kinderen. **Wanneer kinderen seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen op school of hier slachtoffer van zijn, moet de school met ouders in gesprek over de zorgen om het kind** en hen, wanneer nodig, motiveren tot hulpverlening.

Wanneer kinderen seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen op school of hier slachtoffer van zijn, moet de school met ouders in gesprek over de zorgen om het kind.

Wat kan ik doen als een kind **thuis misbruikt** wordt? 12

Onderstaand stappenplan is volgens de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling.

Stap 1 Schrijf de signalen op

Als je ziet dat een kind verandert, bijvoorbeeld meer teruggetrokken of juist agressiever, dan kunnen dat signalen zijn dat een kind problemen heeft. **Vertrouw als leerkracht op je intuïtie en ´niet pluis gevoel´ en probeer helder te krijgen waar dat gevoel vandaan komt. Waar zijn de vermoedens op gebaseerd?** Noteer altijd wat je ziet en houd feiten en veronderstellingen uit elkaar.

Maak een overzicht van je observaties:

- Welke signalen zie je bij het kind (gedragsmatig, lichamelijk, emotioneel)? Wat is het verschil met voorheen?
- Zie je patronen in signalen: (sinds) wanneer, hoe vaak, (periodiek toenemend of afnemend)?
- Zijn er bijzonderheden over het gezin/ broertjes/zusjes/ leerprestaties?
- Wat is door het kind zelf naar voren gebracht?
- Zijn er omstandigheden die mogelijk wijzen op seksueel misbruik?

let op

Wijzen de signalen overduidelijk op een acuut onveilige situatie? Neem dan direct contact op met het AMK of met de politie!

12

12

Stap 2 Overleg over je vermoedens

De tweede stap is dat je overlegt, allereerst met collega's. Delen zij je zorgen? Wat is de geschiedenis van het kind/het gezin binnen de school, zijn er eerdere vermoedens, signalen? Zijn er andere kinderen van het gezin bekend met overeenkomstige signalen? Zijn er andere verklaringen mogelijk voor de signalen? Overleg ook met mensen die informatie kunnen geven over seksueel misbruik, zoals een deskundige collega, de interne vertrouwenspersoon, iemand van het zorg- en adviesteam of de jeugdarts van de GGD. Ook kan het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) worden geraadpleegd. Het doel is zoveel mogelijk duidelijkheid te krijgen over de situatie. Bepaal met elkaar een strategie, verdeel de taken en wijs iemand aan die de verdere stappen gaat coördineren.

Stap 3 Praat met ouders

De derde stap is dat je gaat praten met de ouders. Zij moeten in een zo vroeg mogelijk stadium betrokken worden bij jullie zorgen om het kind. Zij zijn immers primair verantwoordelijk voor de ontwikkeling van het kind in een veilige omgeving. **In het gesprek met de ouders gaat het erom dat je als leerkracht allereerst de signalen, dat wil zeggen de feiten en waarnemingen, bespreekt en de ouders uitnodigt daarop te reageren.** Pas na deze reactie kan je mogelijke interpretaties en vermoedens bespreken.
Soms is het niet verstandig om met ouders te praten, namelijk als de veiligheid van de leerling in het geding komt. Vermoed je seksueel misbruik door één van de ouders? Praat niet rechtstreeks met een vermoedelijke pleger, maar meld in dat geval direct bij het AMK.

let op

Ga niet zelf praten met een kind. Gesprekken met kinderen over je vermoedens van seksueel misbruik dienen bij voorkeur door een persoon met expertise op dit gebied gevoerd te worden, bijvoorbeeld door iemand van het AMK of van Bureau Zedenpolitie.

Stap 4 Weeg de aard, ernst en risico op seksueel misbruik

Je hebt nu voldoende informatie om te beoordelen wat er precies aan de hand is en hoe ernstig de situatie is. Vermoed je seksueel misbruik, bespreek dan de verzamelde informatie met personen met expertise op het gebied van seksueel misbruik van kinderen. **Let wel: alleen het AMK of de politie kan seksueel misbruik vaststellen.**

Stap 5 Beslis: hulp organiseren of een melding doen?

Na de beoordeling van de uitkomsten zal er een beslissing genomen moeten worden. Er zijn drie mogelijkheden:

12

1 Het vermoeden klopt niet. Er is een andere reden voor het gesignaleerde gedrag. Ouders kunnen, indien nodig, verwezen worden naar hulpverlening of opvoedingsondersteuning.
2 Het is nog steeds niet duidelijk of de problemen met seksueel misbruik te maken hebben. Overleg met Bureau Jeugdzorg of met het AMK over je twijfel.
3 Er is een gegrond vermoeden van seksueel misbruik. Bespreek met de ouders dat je vanuit je verantwoordelijkheid als professional een melding gaat doen bij het AMK. Hierbij kan ook gebruik gemaakt worden van het schoolmaatschappelijk werk, Jeugdgezondheidszorg (GGD) en Bureau Jeugdzorg. Ook bij de Zedenpolitie kan advies gevraagd worden of aangifte gedaan worden.

Na acceptatie van de melding gaat de verantwoordelijkheid voor onderzoek en het op gang brengen van hulp naar het AMK.

meldcode.nl
nigz.nl

meer informatie

Kijk op www.meldcode.nl voor de meldcode zelf of op www.nigz.nl voor ondersteuning bij het gebruik van de meldcode.

Wat moet ik doen als een kind **door een medewerker** wordt misbruikt?

13

1 Meld het aan de directeur

Iedere leerkracht is verplicht om een vermoeden van seksueel misbruik van een kind of jongere door een medewerker te melden aan de directeur van de school. Deze meldplicht geldt ook voor stagiairs, uitzendkrachten, vrijwilligers en schoonmaakpersoneel.

2 Meld het aan de vertrouwensinspecteur

De school is wettelijk verplicht om een vermoeden van seksueel misbruik te melden bij de vertrouwensinspecteur, ook als niet meteen duidelijk is of er sprake is van een strafbaar feit. Deze verplichting geldt voor klachten over leerkrachten, directies en anderen die aan de school contractueel verbonden zijn. De vertrouwensinspecteur kan de school ondersteunen en adviseren. De vertrouwensinspecteur heeft geheimhoudingsplicht bij klachten over seksueel misbruik. De vertrouwensinspecteur maakt met de school afspraken over de verdere stappen die moeten worden gezet.

3 Informeer de ouders

De ouders van het slachtoffer zullen direct geïnformeerd moeten worden door de directie. In dit gesprek dient het volgende aan de orde te komen:

- informatie over de concrete maatregelen die getroffen zijn;
- de persoon binnen school waarbij ouders terecht kunnen met vragen;

13

- ruimte voor emoties;
- het dringende advies het kind niet extra te belasten, dat wil zeggen het kind te laten vertellen wat het uit zichzelf vertelt maar niet uit te vragen;
- ouders wijzen op mogelijke hulpverlening en/of ondersteuning;
- wat te communiceren met de klas, afhankelijk van de leeftijd;
- het voorkomen van stigmatisering.

4 Doe aangifte

Is er een redelijk vermoeden van een zedendelict? Dan is het bevoegd gezag van de school (directeur of bestuur) verplicht om aangifte te doen. Ouders worden hiervan vooraf op de hoogte gesteld. Let op: ook als er bedenkingen zijn van betrokken ouders en leerlingen is de school verplicht om aangifte te doen. De wet stelt in dit geval het algemeen belang boven dat van individuele betrokkenen. Het gaat er namelijk niet alleen om dat het seksueel misbruik stopt en herhaling wordt voorkomen, maar ook dat een schoolbestuur geen eigen rechter gaat spelen of het probleem 'binnenskamers' probeert op te lossen.

5 Volg het protocol

Volg het protocol van de school over de meldplicht seksueel misbruik. In dit protocol staat welke procedure de school het beste kan volgen. Bij twijfel kan advies worden ingewonnen bij het AMK, de Inspectie, eigen vertrouwenspersonen en bij Bureau Zedenpolitie.

let op

Doe bij duidelijke vermoedens zo snel mogelijk melding of aangifte bij Bureau Zedenpolitie.

14 Wat kunnen we als **school doen** bij misbruik door een leerling?

14

Bij een ernstig grensoverschrijdend incident zijn er een paar stappen die je als school kunt zetten:

1 Bied excuses aan de ouders aan

Excuseer je als school voor de onveilige situatie op school.

2 Regel professionele hulp voor de betrokken ouders

De praktijk maakt duidelijk dat een school de afhandeling van complexe incidenten niet altijd alleen aan kan. Emotionele begeleiding van de betrokken ouders blijkt in de praktijk geen overbodige luxe. De ouders zitten vol emoties, hun kind is gekwetst, hun vertrouwen in de school is beschaamd. Ook kan een seksueel misbruik verleden van een ouder een heftige emotionele reactie tot gevolg hebben.
Werk samen met expertorganisaties zoals de Vertrouwensinspectie, de GGD, de Schoolbegeleidingsdienst en Jeugdzorg.

3 Voer gesprekken met beide partijen ouders

Probeer samen tot oplossingen te komen. Maak van beide partijen ouders 'bezorgde ouders' en zoek naar een gezamenlijk belang. De school vertegenwoordigt de belangen van de totale school. Dat kan betekenen dat de school beslissingen neemt die één van beide partijen niet zint, bijvoorbeeld ten aanzien van het dilemma: gaat een kind van school of niet? Belangrijk is de ouders altijd te informeren over de gemaakte keuze en deze te beargumenteren.

4 Neem extra veiligheidsmaatregelen op school

Denk aan praktische maatregelen om de veiligheid in de klas en op school te vergroten. Als het kind dat de grens overschreed op school blijft, kun je afspraken maken over:

- halen en brengen op school;
- toezicht op het kind (in de klas, op het schoolplein);
- het plaatsen van de betreffende kinderen in een andere groep, eventueel tijdelijk.

5 Speel open kaart

Het is goed om open kaart te spelen en te blijven communiceren met alle betrokkenen. Informeer het personeel en geef informatie over de concrete maatregelen die zijn getroffen en de afspraken die zijn gemaakt. Vertel ook over het verdere verloop van het onderzoek. Let goed op of alles volgens de gemaakte afspraken verloopt. Wees alert op signalen, want mogelijk zijn er meer slachtoffers.

15 Waarom moet je als school altijd **snel ingrijpen**?

Hoe eerder seksueel geweld stopt, hoe beter. Ervaring met seksueel geweld is vaak een traumatische gebeurtenis waarbij een kind een overweldigende en hevige angst voelt. Een trauma is van grote invloed op de hersenen en activeert een zogenaamde alarmbel: fight-flight-freeze. Bij structureel gevaar is een kind altijd alert en staat de alarmbel altijd aan. Uiteindelijk kan dat leiden tot psychosociale klachten en symptomen van een Post Traumatische Stress Stoornis (PTSS).

16 Kunnen we als school **zelf een onderzoek** instellen?

Beter van niet. Scholen hebben geen opsporingsbevoegdheid en zijn over het algemeen ook niet opgeleid om getuigen-verklaringen af te nemen en de vermoedelijke pleger te verhoren. Als je als school toch op onderzoek uitgaat, bestaat het risico dat het eventueel daarop volgende strafrechtelijke onderzoek ernstig belemmerd wordt. Dat komt omdat de pleger gealarmeerd wordt en de gelegenheid krijgt om zichzelf in te dekken voordat de politie op de stoep staat voor verhoor. Daarnaast is het met name bij zedenzaken van belang dat wederzijdse beïnvloeding van getuigen - zoals slachtoffers of ouders - wordt voorkomen. Dit risico wordt kleiner als het horen van getuigen zo snel mogelijk gebeurt door het daarvoor bevoegde gezag.

17 Mogen ouders hun kinderen **ondervragen**?

Nee, het is beter als ouders hun kind zo min mogelijk bevragen zodat alle schijn van beïnvloeding van de getuige wordt vermeden. Hiermee wordt voorkomen dat er later door de advocaat van de verdachte of door de rechter geconstateerd wordt dat er sprake is geweest van getuigenbeïnvloeding.

18 Moet een verdachte medewerker **naar huis** worden gestuurd?

Als dit in het belang van de school is, kan een werknemer tijdelijk op non-actief worden gesteld. Dit bepaalt de school. Op non-actief stellen vindt plaats ongeacht of de aangeklaagde schuldig is of niet. Het is dus geen bewijs van schuld.

let op

Maak deze stap als standaardprocedure aan het hele personeel duidelijk, dus voordat dit soort zaken überhaupt spelen. Hierdoor kun je proberen te voorkomen dat een op non-actief stelling direct wordt opgevat als een bewijs van schuld, zowel bij collega's als bij ouders als bij de aangeklaagde zelf.

19 De school moet zijn **personeel** toch ook **beschermen**?

Dat klopt. De directie heeft de plicht om een goed werkgever te zijn. Maar de directie heeft ook de plicht om te zorgen voor het welzijn van leerlingen en deze laatste plicht gaat vóór bij een vermoeden van seksueel misbruik, weliswaar met inachtneming van goed werkgeverschap. Als school dien je dus vóór alles het vermoedelijk slachtoffer in bescherming te nemen en te voorkomen dat het er meer worden.

Waar kan de aangeklaagde medewerker zijn **verhaal** kwijt? 20

Het is de verantwoordelijkheid van de school om een vertrouwenspersoon voor de aangeklaagde ter beschikking te stellen. De aangeklaagde moet bij iemand zijn of haar verhaal kwijt kunnen en op de hoogte gehouden worden van verdere ontwikkelingen, mits deze informatie het politieonderzoek niet schaadt.

21 Hoe voorkomen we grote **onrust** bij ouders?

Overleg met Bureau Zedenpolitie hoe je onrust bij ouders kunt voorkomen. Bij een vermoeden van seksueel misbruik door een medewerker start Bureau Zedenpolitie een strafrechtelijk (voor)onderzoek. Dit gebeurt zowel bij een melding als bij aangifte. De politie kijkt in deze fase ook of er sprake is van maatschappelijke onrust of dat er een reëel risico bestaat dat dit gaat ontstaan. Als dat het geval is, kan de politie samen met het Steunpunt Seksueel Geweld van de GGD Amsterdam de school ondersteunen bij het maken van een plan van aanpak. Doel is om mogelijke onrust tot een minimum te beperken. Dat gebeurt door het geven van adequate voorlichting op het juiste moment aan de juiste personen en het coördineren van goede opvang en hulpverlening.

Wat kunnen we als school doen om misbruik te **voorkomen**? 22

Voor een school is het belangrijk dat je zorgt voor een veilig schoolklimaat. Als school ben je immers verantwoordelijk voor de veiligheid van de kinderen. Er zijn verschillende manieren om een veilig klimaat op school te creëren:

1 Maak een veiligheidsplan met gedragsregels

In het veiligheidsplan staan afspraken over gedragsregels, over hoe je met elkaar op school omgaat. De regels gelden voor de kinderen maar ook voor het schoolpersoneel. Welk gedrag is wel en niet acceptabel? En wat gebeurt er als je gedrag vertoont dat niet acceptabel is? In het plan staat ook waar je naartoe kunt als de gedragsregels worden overtreden.

alles over preventie

Kijk voor actuele en praktische informatie over preventie van seksuele intimidatie en andere ongewenste omgangsvormen in het onderwijs op: www.ppsi.nl.

2 Trek als leerkrachten één lijn

Het is van belang dat leerkrachten een gezamenlijke lijn volgen in hoe om te gaan met seksueel verkennend gedrag van kinderen. Maak afspraken zoals:

- met de leerlingen werken aan sociale vaardigheden, weerbaarheid, grenzen aangeven en grenzen respecteren;
- leerkrachten informeren over de normale seksuele ontwikkeling bij kinderen;

22

- leerkrachten trainen op het spreken met kinderen over onderwerpen als seksualiteit en seksuele pressie;
- leerkrachten leren om adequaat met meldingen van seksuele pressie om te gaan.

3 Zet de regels in de schoolgids

De school doet er goed aan om ouders over deze aanpak te informeren. Neem daarom de gedragsregels op in de schoolgids. Dit geeft niet alleen duidelijkheid, het helpt ook om seksueel gedrag bespreekbaar te maken binnen het schoolteam, met de kinderen en met de ouders.

4 Stel een klachtenregeling op

Elke school is verplicht om een klachtenregeling op te stellen. Hierin staat hoe de school omgaat met een klacht over machtsmisbruik. Dat kan gaan om seksuele intimidatie, maar ook om discriminatie, agressie, geweld en pesten. Een klachtenregeling beschermt leerlingen en medewerkers tegen machtsmisbruik en zorgt voor een veilig schoolklimaat.
In de klachtenregeling staat wie de contactpersoon is binnen de school, welke vertrouwenspersonen er buiten de school zijn en waar de klachtencommissie kan worden bereikt. Zowel leerlingen en hun ouders als personeelsleden kunnen een klacht indienen bij de klachtencommissie. Scholen zijn verplicht om informatie over de klachtenregeling op te nemen in de schoolgids.
De (externe) vertrouwenspersoon heeft als voornaamste taak om leerlingen en diens verzorgers bij te staan en te adviseren als ze geconfronteerd worden met machtsmisbruik.

22

De vertrouwenspersoon kan de school ondersteuning geven bij beleidsontwikkeling en voorlichting geven over klachtbehandeling. Verder kan hij of zij de school adviseren over bestrijding en preventie van machtsmisbruik, waaronder seksueel misbruik en grensoverschrijdend gedrag.

5 Maak er schoolbeleid van

Schoolbeleid over grensoverschrijdend gedrag zorgt ervoor dat er op alle niveaus op dezelfde manier mee wordt omgegaan. Hoe pak je dit concreet aan?

- Zorg dat de vertrouwenspersonen deskundig zijn op het gebied van seksueel misbruik.
- Maak van seksueel grensoverschrijdend gedrag in het zorgteam een vanzelfsprekend aandachtspunt.
- Zorg dat de medewerkers worden getraind en gecoacht op het gebied van seksueel misbruik.
- Zorg dat de school een protocol heeft over het omgaan met (vermoedens van) seksueel grensoverschrijdend gedrag.
- Geef leerlingen voorlichting over seksualiteit.

6 Werk samen met anderen

Het voorkomen en stoppen van grensoverschrijdend gedrag kun je als school niet alleen. Zorg voor een goede samenwerking met de leerplichtambtenaar: waarom komt een kind niet op school? Dat geldt ook voor de ketenpartners in de zorg/hulpverlening: het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK), Bureau Jeugdzorg, de GGD, het Steunpunt Huiselijk Geweld, politie en organisaties voor wijk- en jongerenwerk.

Bijlagen

Steunpunt Seksueel Geweld

Mogelijke **signalen** voor seksueel misbruik van kinderen in de basisschoolleeftijd (4-12 jaar)

let op

De signalen die kinderen kunnen vertonen als gevolg van seksueel misbruik variëren met de leeftijd, het geslacht en het ontwikkelingsniveau van de kinderen. De aard en de ernst van de klachten variëren met de ernst van het misbruik en de context waarbinnen dit heeft plaatsgevonden.
Het is belangrijk om je te realiseren dat elk signaal op zich niet betekent dat het kind misbruikt is, maar dat het gaat om meerdere signalen. Het gaat bij jonge kinderen vooral om plotselinge of onverklaarbare gedragsveranderingen.

Emotionele en gedragsmatige signalen bij seksueel misbruik

Afwijkend seksueel gedrag:

- preoccupatie met de genitalia of anus;
- excessief of dwangmatig masturberen of masturberen met voorwerpen;
- angst voor lichamelijk contact, of juist (excessief) zoeken van seksueel getint lichamelijk contact.

Niet-leeftijdsadequaat seksueel gedrag:

- herhaalde pogingen anderen te betrekken bij seksueel gedrag dat niet overeenkomt met de leeftijd van het kind;
- seksueel agressief en dwingend gedrag tegenover andere kinderen;
- vroegrijp gedrag of duidelijk provocerend seksueel gedrag (gezinsleden willen tongzoenen, likken, in het kruis pakken etc.);
- niet-leeftijdsadequaat seksueel spel met poppen.

Niet-leeftijdsadequate kennis van seksualiteit:

- gedetailleerde, voor de leeftijd ongebruikelijke, kennis van seksualiteit;
- herhaalde en consistente beschrijving van niet-leeftijdsadequate seksuele ervaringen;
- niet zozeer tonen van niet leeftijdsadequate kennis maar tonen van angstige en vermijdende reacties op platen met tekeningen van al dan niet blote jongens en meisjes, kinderen in bad etc..

B1

Relationele problemen:

- slechte ouder-kind relatie;
- isolement ten opzichte van leeftijdsgenootjes: speelt niet met andere kinderen, is niet geliefd bij andere kinderen, trekt zich terug in fantasiewereld;
- angst voor anderen of voor een bepaalde man of vrouw in het bijzonder;
- sterk verzorgend gedrag, niet passend bij de leeftijd van het kind, ook tegenover de eigen ouders;
- geen vertrouwen in anderen, zowel volwassenen als kinderen.

Ontwikkelingsstoornissen:

- niet zindelijk zijn, zowel voor urine als voor ontlasting;
- ander regressief gedrag;
- achteruitgang spraak-taal ontwikkeling;
- achteruitgang motoriek, houterige beenbewegingen;
- plotselinge en onverklaarbare achteruitgang van schoolprestaties;
- geheugen- spraak- taal- en /of concentratiestoornissen.

Andere gedragssignalen:

- slaapstoornissen, vermoeidheid ten gevolge van slapeloosheid;
- nachtmerries;
- labiel gedrag;
- hyperactief of apathisch gedrag;
- ongevalgevoelig;
- geen of nauwelijks spontaan spel, geen interesse in spel;
- eetproblemen;
- ongegronde schuldgevoelens;
- lage zelfwaardering;
- angstig gedrag, bijvoorbeeld angstig voor mannelijke volwassenen;
- negatief lichaamsbeeld: ontevredenheid over, boosheid op of schaamte voor het eigen lichaam;
- angst om op de rug te liggen;
- angst bij aanraken van de bovenbenen, billen en buik;
- spijbelen;
- weglopen en ander ‘acting-out’gedrag (bijvoorbeeld kleine criminaliteit);
- psychiatrische problematiek (fobieën, depressief gedrag, zelfhaat, automutilatie, enz.).

B2

Het **Vlaggensysteem**

Het Vlaggensysteem geeft antwoord op de vraag hoe men pedagogisch moet omgaan met seksueel (grensoverschrijdend) gedrag van kinderen en jongeren. Het Vlaggensysteem is ontwikkeld door het Vlaams expertisecentrum voor seksuele gezondheid Sensoa in samenwerking met Movisie, het Nederlandse kennisinstituut voor maatschappelijke ontwikkeling. Deze methodiek gaat uit van een zestal criteria voor seksueel gezond èn seksueel grensoverschrijdend gedrag. Zes criteria helpen te bepalen of seksueel gedrag van kinderen/jongeren al dan niet grensoverschrijdend is en bieden handvatten om het gedrag te duiden en te weten hoe erop te reageren. De criteria zijn:

1. wederzijdse toestemming (duidelijke instemming van beide partijen);
2. vrijwilligheid (er is geen sprake van dwang of drang);
3. gelijkwaardigheid (er zijn geen grote verschillen in leeftijd, ontwikkeling, intelligentie);
4. leeftijdsadequaat (het gedrag past bij de ontwikkelleeftijd van een kind);
5. contextadequaat (het gedrag stoort niemand de privacy wordt gerespecteerd);
6. zelfrespect (het gedrag is niet zelfbeschadigend of vernederend).

Er kan sprake zijn van seksueel grensoverschrijdend gedrag als slechts één van deze criteria niet aanwezig is. Het vlaggensysteem zet deze criteria op een rij, bouwt per criterium een gradatie in en koppelt dit aan een gekleurde vlag.

- De groene vlag staat voor gezond seksueel gedrag.
- De gele vlag staat voor licht grensoverschrijdend gedrag.
- De rode vlag heeft betrekking op ernstig seksueel grensoverschrijdend gedrag.
- De zwarte vlag heeft betrekking op zwaar seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Bij elk type gedrag (groen, geel, rood, zwart) hoort een aangepaste reactie. Naargelang de kleur van de vlag, zal de pedagogische reactie anders zijn. Bij groene vlag wordt er niet of positief gereageerd, bij gele vlag wordt er gewaarschuwd of begrensd, bij rode vlag gaat men verbieden, en bij zwarte vlag straffen of ingrijpen. De bedoeling is dat 'groen seksueel gedrag' ruimte kan krijgen, en dat men binnen het team tot een betere afstemming kan komen over de pedagogische lijn die gevolgd wordt. Het Vlaggensysteem kan tevens een hulpmiddel zijn om over seksueel gedrag van kinderen/jongeren neutraler en objectiever te communiceren. Ook in het praten met ouders kan het continuüm van vlaggen als uitgangspunt worden genomen.

In het boek van het Vlaggensysteem worden naast de handleiding een aantal tekeningen gepresenteerd die gekoppeld zijn aan de methodiek van het Vlaggensysteem. Deze leidraad bij de tekeningen helpt bij het concretiseren van de pedagogische interventie. De tekeningen geven een 40-tal situaties weer van kinderen/jongeren betrokken in seksueel (grensoverschrijdend) gedrag. Bij elke tekening kan men beoordelen of het seksueel gedrag al dan niet grensoverschrijdend is en waarom. De criteria om het gedrag objectief te kunnen plaatsen worden besproken en achtergrondinformatie verstrekt. Bij dit boek hoort ook een CD-rom met daarop de tekeningen, een uitgebreide normatieve lijst van seksuele gedragingen en hand-outs voor de methodieken.

Vlaggensysteem, Praten met kinderen en jongeren over seks en seksueel grensoverschrijdend gedrag, auteurs: Erika Frans en Thierry Franck, Sensoa en Garant Uitgevers. Te bestellen via de boekhandel of via de site van Movisie: www.movisie.nl. Movisie ontwikkelde ook een training om te leren werken met het Vlaggensysteem. Zie de website.

Adressen & websites

B3

Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK)

T: 020 314 1714 **www.amk-amsterdam.nl**

Het AMK is er voor advies- en consultgesprekken en het melden van vermoedens van kindermishandeling en seksueel misbruik, van kinderen tot 18 jaar en jongeren tot 21 jaar met een verstandelijke handicap. Bij het doen van een melding wordt een zorgvuldige procedure gevolgd. Het AMK heeft de mogelijkheid om onderzoek te doen naar vermoedens van seksueel misbruik. Uitgangspunt is dat ouders geïnformeerd worden over de melding tenzij er dringende redenen zijn dit niet (op dat moment) te doen. Het AMK biedt, indien nodig, ondersteuning door hulpverlening te organiseren aan kind en ouders. Indien ouders deze hulp en bescherming niet aan hun kind bieden dan bestaat de mogelijkheid dat het AMK aan de Raad voor de Kinderbescherming een verzoek tot onderzoek indient, wat kan leiden tot een maatregel ter bescherming van het kind.

Bureau Jeugdzorg Agglomeratie Amsterdam (BJAA)

T: 0900 200 3004 **www.bjaa.nl**

Bureau Jeugdzorg vormt de toegang tot de jeugdzorg en biedt hulp aan kinderen van 0 tot 18 jaar. Ook mensen die beroepsmatig betrokken zijn bij het opgroeien en opvoeden van jongeren, zoals leerkrachten, artsen en verzorgers van kinderdagverblijven, kunnen een beroep doen op Bureau Jeugdzorg. Bij de hulpverlening heeft het de wettelijke taak om de rechten van het kind te beschermen en samen met ouders ervoor te zorgen dat de gezinssituatie verbetert. Als blijkt dat meer specialistische hulp nodig is, kan Bureau Jeugdzorg andere deskundigen inschakelen om te bepalen welke vervolghulp nodig is. Via Bureau Jeugdzorg kan doorverwezen worden naar geïndiceerde externe hulpverleningsorganisaties en naar de Raad voor de Kinderbescherming.

Centraal Meldpunt Vertrouwensinspecteurs

T: 0900 111 3111 **www.onderwijsinspectie.nl**

Bij de Inspectie van het Onderwijs werkt een klein team van vertrouwensinspecteurs. Ouders, leerlingen, docenten, directies en besturen kunnen de vertrouwensinspecteur benaderen wanneer zich in of rond de school problemen voordoen op het gebied van: seksuele intimidatie en seksueel misbruik; lichamelijk geweld; grove pesterijen; extremisme en radicalisering. Ernstige klachten die vallen binnen deze categorieën kunnen voorgelegd worden aan de vertrouwensinspecteur. Deze zal adviseren en informeren. Zo nodig kan de vertrouwensinspecteur ook begeleiden in het traject naar het indienen van een formele klacht of het doen van aangifte.

GGD Amsterdam, Jeugdgezondheidszorg (JGZ)

T: 020 555 5209 **www.gezond.amsterdam.nl**

E: jgzalgemeen@ggd.amsterdam.nl

De Jeugdgezondheidszorg (JGZ) van de GGD werkt samen met scholen om kinderen en jongeren zo goed mogelijk te begeleiden. JGZ voert preventieve gezondheidsonderzoeken uit om de lichamelijke, psychische en sociale ontwikkeling van kinderen en jongeren te volgen en geeft informatie aan ouders en kinderen over een gezonde ontwikkeling op al deze gebieden. Daarnaast voert JGZ onderzoeken uit op verzoek van school, leerlingen en/of ouders. JGZ neemt deel aan het Zorg en Adviesteam (ZAT) op school om samen met de andere partners (vermoedens van) emotionele, gedrags-, ontwikkelings- of leerproblemen, vroegtijdig te onderkennen en efficiënt en effectief te ondersteunen. JGZ begeleidt ook bij schoolverzuim. JGZ vertegenwoordigt het OKC en neemt signalen vanuit school mee terug naar het OKC.

GGD Amsterdam, Steunpunt Seksueel Geweld Amsterdam

T: 020 555 5227 **www.gezond.amsterdam.nl**

E: ssga@ggd.amsterdam.nl

Het Steunpunt Seksueel Geweld is een klein team binnen de GGD, gericht op bestrijding en preventie van seksueel geweld en het verbeteren van de hulpverlening na seksueel geweld. Het Steunpunt geeft twee keer per jaar een gratis Nieuwsbrief uit, stelt jaarlijks het groepenoverzicht Seksueel Geweld samen en brengt elke twee jaar een Verwijsgids Seksueel Geweld uit. Twee keer per jaar organiseert het Steunpunt een themabijeenkomst over een aspect van seksueel geweld.

Het Steunpunt is casemanager bij zedenzaken waarbij mogelijk meerdere slachtoffers zijn betrokken en er een kans bestaat op maatschappelijk onrust, bijvoorbeeld op een school of een vereniging. Na een aangifte bij Bureau Zedenpolitie kan het Steunpunt op verzoek van de Zedendriehoek het Scenario Zedenzaken en Maatschappelijke Onrust in werking stellen. Ook als het scenario niet in werking treedt kan het Steunpunt adviseren over de aanpak.

In het Twee- of Meersporen Team (TMT) , een multidisciplinair expertiseteam met leden afkomstig uit verschillende

organisaties, wordt wekelijks een concrete casus besproken waarbij een vermoeden bestaat van seksueel misbruik in een afhankelijkheidsrelatie. Het Steunpunt is voorzitter van het TMT.

Politie Amsterdam Amstelland, Bureau Zedenpolitie

T: 0900 8844 (vraag naar Bureau Zedenpolitie)
www.politie-amsterdam-amstelland.nl
Voor informatie over een melding of aangifte kunt u contact opnemen met Bureau Zedenpolitie. De politie verheldert in een informatiegesprek de werkwijze van de politie. Er wordt uitleg gegeven over de procedure en de te verwachten (emotionele) belasting voor de betrokkenen. Ook wordt informatie gegeven over de eisen waaraan bewijsmateriaal moet voldoen wil dit leiden tot vervolging van plegers. Slachtoffers van een misdrijf (of hun wettelijke vertegenwoordigers) kunnen hiervan aangifte doen. Ook anderen die kennis dragen van een strafbaar feit kunnen aangifte doen. De werkzaamheden van de politie zijn in eerste instantie gericht op opsporing en vervolging van daders. Slachtoffers worden verwezen naar opvang en hulpverlening. Bureau Zeden heeft de beschikking over een verhoorstudio en een aantal speciaal opgeleide deskundigen. Ook (zeer) jonge kinderen en mensen met een verstandelijke beperking kunnen onder optimale omstandigheden gehoord worden.

Raad voor de Kinderbescherming

T: 020 889 3400 **www.kinderbescherming.nl**
Het AMK of Bureau Jeugdzorg kunnen de Raad voor de Kinderbescherming inschakelen als zorgen om een kind niet opgelost kunnen worden in het vrijwillige kader. De Raad kan aan de rechter vragen hulp verplicht te stellen door het uitspreken van een maatregel van kinderbescherming. Deze maatregel wordt uitgevoerd door een medewerker van de gezinsvoogdij-instelling. Rechtstreeks melden bij de Raad kan alleen als er sprake is van een acute en ernstige bedreiging van het kind, waarbij aan het kind onmiddellijke hulp of zorg moet worden geboden en waarbij ouders dat niet doen. Naast bovengenoemde beschermingszaken doet de Raad onderzoek en geeft adviezen bij strafzaken en zaken rondom scheiding en omgang. Wanneer ouders het niet eens kunnen worden over de wijze waarop zij samen het gezag kunnen uitoefenen of het niet eens worden over een omgangsregeling dan kan de Raad op verzoek van de rechter adviseren over het ouderlijk gezag en een omgangsregeling.

B3

Websites

www.meldcode.nl of
www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/kindermishandeling/meldcode
Voor informatie over de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling.

www.meldcodeopschool.nl
Voor ondersteuning bij het gebruik van de meldcode.

www.movisie.nl
Movisie biedt toepasbare kennis, adviezen en oplossingen bij de aanpak van sociale vraagstukken op het terrein van welzijn, participatie, zorg en sociale veiligheid. Concrete producten zijn adviezen, trainingen en cursussen, publicaties en methodieken.

www.ppsi.nl
Voor een schematisch overzicht van de seksuele ontwikkeling van kinderen in de basisschoolleeftijd.

www.schoolenveiligheid.nl
Veel informatie en beleidsadviezen over diverse thema's zoals seksuele intimidatie, loverboyproblematiek, veilig internet en gedragscodes voor sociale media.

© 2012
uitgave **Steunpunt Seksueel Geweld**
www.gezond.amsterdam.nl

eindredactie **Tekstburo Gort**
grafisch ontwerp / DTP **Yusuf Kho vormgever IA BNO**
druk **SDA print + media**
ISBN 978-90-5348-185-1

Extra exemplaren te bestellen bij GGD Amsterdam
Steunpunt Seksueel Geweld Amsterdam.
U kunt ook de versie voor het Voortgezet Onderwijs bestellen.

Steunpunt Seksueel Geweld
GGD Amsterdam

Postbus 2200
1000 CE Amsterdam
T: 020 555 5227
F: 020 555 5696
E: ssga@ggd.amsterdam.nl